

**AUTIZM SPEKTR BUZILISHIGA EGA BOLALAR BILAN
ISHLASHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI**

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Maxsus pedagogika yo'nalishi, 2-bosqich talabasi

Tuzelova Aziza Marat qizi

O'zbek tilida

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm spektr buzilishiga (ASB) ega bolalarning psixologik va pedagogik rivojlanish xususiyatlari, ularning ijtimoiylashuvi, kommunikatsion ehtiyojlari, o'quv faoliyatidagi qiyinchiliklari va ularga nisbatan qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Inklyuziv ta'lim va maxsus dasturlar orqali ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi muhimligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: autizm, spektr buzilishi, kommunikatsiya, maxsus ta'lim, inklyuziya, ABA terapiya, sensor integratsiya.

Русский язык

Аннотация: В статье рассматриваются психологические и педагогические особенности детей с расстройствами аутистического спектра (РАС), их социализация, потребности в коммуникации, трудности в учебной деятельности и современные подходы к обучению. Подчёркнута важность инклюзивного образования и специализированных программ для успешной интеграции в общество.

Ключевые слова: аутизм, расстройства спектра, коммуникация, специальное образование, инклюзия, АВА терапия, сенсорная интеграция.

English

Abstract: This article explores the psychological and pedagogical characteristics of children with Autism Spectrum Disorder (ASD), their socialization, communication needs, learning difficulties, and modern educational

approaches. The importance of inclusive education and specialized programs for successful integration into society is highlighted.

Keywords: *autism, spectrum disorder, communication, special education, inclusion, ABA therapy, sensory integration.*

Kirish

Autizm spektr buzilishi (ASB) bolalarning rivojlanishida o'ziga xos bo'lgan nevrologik holatdir. Bu holat muloqot, ijtimoiy aloqalar, xatti-harakat va qiziqishlarda muayyan cheklovlar bilan ifodalanadi. Autizm so'nggi yillarda dunyoda keng tarqalgan holatga aylangan bo'lib, har 100 nafar boladan kamida bittasida uchraydi. Mazkur maqolada autizmga ega bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ularga pedagogik yondashuvlar va rehabilitatsiya usullari batafsil ko'rib chiqiladi.

Autizm spektr buzilishining psixologik va pedagogik xususiyatlari

Autizm spektr buzilishiga ega bolalar o'z atrofidagi insonlar bilan o'zaro aloqa qilishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning muloqotga bo'lgan ehtiyoji mavjud bo'lsa-da, uni ifoda etish va tushunish qobiliyatlari cheklangan bo'lishi mumkin. Ko'plab hollarda bunday bolalar ko'z bilan aloqa qilmaydi, ijtimoiy holatlarda o'zini yakka qo'yadi va takroriy harakatlarga moyil bo'ladi. Ularning emotsional reaksiyalari odatiy bo'lmagan tarzda namoyon bo'lishi mumkin, masalan, shovqinga haddan tashqari reaksiya ko'rsatish yoki befarq bo'lish. Bunday xatti-harakatlar ularning atrof-muhitni idrok etishida sezilarli farq borligini ko'rsatadi.

Ta'lim va tarbiyada individual yondashuvlar

Autizmli bolalar bilan ishlashda individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Har bir bolaning rivojlanish darajasi, ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda maxsus pedagogik reja ishlab chiqilishi zarur. Ta'lim jarayonida strukturaviy yondashuvlar (masalan, TEACCH modeli), vizual qo'llanmalar, kundalik rejalar, ijtimoiy hikoyalar va vizual jadvaldan foydalanish tavsiya etiladi. Bu vositalar autizmli bolalarning muhitni tushunishi va kutilayotgan xatti-harakatlarni bajarishda yordam beradi.

Reabilitatsiya va terapiya usullari

Bugungi kunda autizmli bolalar bilan ishlashda eng samarali terapiyalardan biri bu ABA (Applied Behavior Analysis) terapiyasi hisoblanadi. Bu yondashuv orqali bolaning ijobiy xatti-harakatlari mustahkamlanib, nojo'ya harakatlar asta-sekin bartaraf etiladi. Bundan tashqari, nutq terapiyasi, sensor integratsiya terapiyasi, musiqa terapiyasi va art-terapiya ham keng qo'llaniladi. Reabilitatsiya jarayonida ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash va ularni bolalarning rivojlanish jarayoniga jalb qilish juda muhim.

Inklyuziv ta'lim va ijtimoiy integratsiya

Inklyuziv ta'lim – bu autizmli bolalarning sog'lom tengdoshlar bilan birga o'qishiga imkon beruvchi tizimdir. Bu jarayonda muhitni moslashtirish, maxsus ta'lim vositalari bilan ta'minlash va pedagoglarni maxsus tayyorlash asosiy o'rinda turadi. Ijtimoiy integratsiya orqali autizmli bolalar tengdoshlar bilan muloqot qilish, o'zini jamiyat a'zosi sifatida his qilish va mustaqil hayotga tayyorlanishga erishadilar.

Xulosa

Autizm spektr buzilishiga ega bolalar o'ziga xos rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lib, ular bilan ishlashda har tomonlama moslashtirilgan pedagogik va psixologik yondashuv talab qilinadi. Inklyuziv ta'lim, maxsus reabilitatsiya usullari va ota-onalar hamkorligidagi kompleks yondashuvlar bu bolalarning jamiyatda to'laqonli hayot kechirishlariga xizmat qiladi. Maqolada ko'rib chiqilgan metodlar va strategiyalar autizmli bolalarni qo'llab-quvvatlashda samarali bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi nashrlari – Maxsus pedagogika asoslari, 2021.
2. Grandin, T. (2011). The Way I See It: A Personal Look at Autism and Asperger's. Future Horizons.
3. Schreibman, L. (2005). The Science and Fiction of Autism. Harvard University Press.

4. Mesibov, G.B., Shea, V., & Schopler, E. (2005). The TEACCH Approach to Autism Spectrum Disorders. Springer.
5. Cooper, J.O., Heron, T.E., & Heward, W.L. (2007). Applied Behavior Analysis. Pearson Education.